

Lázár Imre a község értelmiségének mélyén született, és ő sem vitte a kántortanítóságnál magasabbra. Ezzel megelégedett, és az iskolai osztály dobogóját a kistemplom orgonapadjával éveken keresztül félnaponta váltogatta. Csöndes, nyugodt ember volt, ezért kis keresete ellenére is kedvelték. Ennek köszönhető, hogy a kaptafaműves hozzáadta lányát, akivel boldog családi életet éltek, és szaporodó gyermekeikkel elfoglalhatták a Faluház szolgálati lakásának hátsó felét.

A településre ritkán és későn érkeztek el a világ hírei, de a kis közösség nem is sokat törődött vele. A szabó varrt, a kovács patkolt, a paraszt szántott-vetett, a polgármester pedig a törvényt tartatta be. Hanem egy napon délelőtt olyan órában húzták meg a harangot, amikor nem volt szokás. A kisbíró ott állt a téren, és köréje gyülekeztek az emberek. Midőn már elegen voltak, az öreg megpergette a nyakába akasztott kisdobot. Elővette a papírt, és akadozó szótagolással igyekezett fölolvadni a hirdetést. Az aljegyző előzőleg bemagoltatta vele a szöveget, és amikor a betűk böngészése közben rájött, hogy e nehéz munkától hamarabb szabadul, ha elhadarja, amit tanult, összehajtotta a papírt, és így szólt:

– Kitört a háború! A trónörökös meggyilkolása után császáruk és királyunk hadat üzent a szomszédunknak. Asszonyok, készítsétek föl hadköteles férjeteiket, fiaitokat, mert napok múlva kezdődnek a behívások.

Előbb néma csönd ült a téren, majd egyre nagyobb zszibongás kezdődött. Egyik ember nem értette az egészet, a másik nem hitte, a harmadik csodálkozott. Nehezen fogták föl, hogy mit is tartalmaz az a néhány mondat, amelyet hallottak, és főleg nem látták át, hogy mi vár rájuk. A riadalom akkor kezdődött, amikor egy hét múlva megérkeztek a behívók. A kétségbeesés pedig azután zúdult mindenkire, hogy a polgármester a téren, a katonaládáikkal fősorakozott férfiakat átadta egy tisztnek, majd az itthon maradt lakosság ölelésekkel, csókokkal és könnyekkel árasztotta el a bevonulókat. A tiszt hátrarendelte a kíséretet, és harsány kiáltással megígérte:

– Mire a lomb lehull, győztesen hazatérünk!

Még tartott a betakarítás, és az egész falu azzal foglalatalkodott, hogy a télre valót embernek, állatnak összegyűjtse. Közben az árak emelkedtek, elindult a beszolgáltatás, gyűjtögetés a frontokon harcolóknak, és olyan gyorsan eljött a karácsony, hogy már várták a kis Jézus megszületését. Szenteste meghúzták a harangot. Előző években a földízített fenyőfán ilyenkor gyújtották meg a gyertyákat. Kisült a meleg kalács. Jött a Jézuska ajándékokkal, a terített asztalon még a legszegényebb is talált magának néhány finom falatot, majd a hóesésben elindultak az éjféli misére.

Most az emberek összenéztek. Legtöbb helyen csak a lecsavart petróleumlámpa pislákkolt. Az ajtót lesték. A lomb már régen lehullott, a hó is betakarta, de azok, akiket nagyon vártak, nem jöttek haza. Imádkoztak értük. Azt remélték, hogy ez az egész zavaros háború, amelyhez nekik semmi közük sem volt, most ér véget. A frontokról a katonák a legnagyobb családi ünnepre megérkeznek, és soha többé nem mennek vissza.

Szemüket az ajtóra szegezték. Még mindig sokan azt gondolták, hogy akik a

nyár végén elmentek, most nyomják le a kilincset, és belépnek. Egy fiatal lány, akinek egy héttel az esküvője előtt elvitték a vőlegényét, mintha látnok lenne, így szólt:

– A különvonat most fordult be az állomásra. Kiszállnak. Ott van az én mátkám köztük, még hozzá legelöl. Nagy léptekkel halad hazafelé. Cipeli a katonaládáját, de kidobálta belőle a suvikszot, meg a kopott kefét, hogy helyet adjon az ajándékoknak. Meglátjátok, hogy mindjárt kopogtat az ajtón.

A néma csöndben minden nesz hallatszott. A várakozás ott ült az arcokon, és könnytől csillogott a szemük. A félhomályban erőltették, hogy elsőnek lássák meg a jövevényt. Közben a gyerekek előbb türelmetlenül mocorogtak, majd sorban elaludtak. De a vőlegény feje az ajtóban bizony nem bukkant fel, csak alszik valahol átázott és keményre fagyott szénaágyon, szája nem iszik többé bort, csak hóból-jégből melengetett hideg vizet. Ott volt valahol arrafelé a kántortanító is, és tábori lapot írt haza a családnak.

„Kedves édesanyám, feleségem, gyerekeim!

Én jól vagyok, remélem, ti is. Bizonyosan levágtátok a malackát karácsonyra, hogy legyen kitartásotok. Mi itt jószágot nem látunk. A környékből idejött a szagra néhány macska, ezeket nem régen ettük meg. Közben alaposan meghíztak a patkányok is a futóárkokban, éppen rájuk vadászunk, de nagyon szemfülesek. A drága kis Marikánk hogyan küzd meg a betűvetéssel? Most, hogy iskolába kezdett járni, bizonyosan hiányzom neki. Drága Ibolyám, mesélj neki egy szép világról, ahol csupa tündérek, királykisasszonyok élnek, és köztük ő a legszebb. Üdvözlöm Gyurit meg Petit. Drága édesanyám, vigyázzon rájuk, hiszen... nem tudok többet írni, azonnal indulnunk kell, már az eleje sorba rendeződött. Csókolok...”

A menet fél órán belül összeállt, és a vaksötétben elindult. Senki sem tudta, hogy miért ilyen sürgős, és hová igyekeznek? Amikor rájuk virradt, egy fenyőerdőben, kötésig érő, összefagyott indákkal béklyózott aljnövényzetben találták magukat. Valamelyik baka elkiáltotta magát:

– Nézzétek, mennyi karácsonyfa, a legszebbet csak föl kellene díszíteni.

A hadoszlop változatlanul vánszorgott tovább. A természet által rendezett nehéz terepen az ágyúk, muníciós kocsik minduntalan elakadtak. Eleinte örültek, hogy a sár gyorsan kőkeménnyé fagyott, de az orruk minden levegővételnél összeragadt a hidegtől, és a szájukon át vett szippantástól összedagadt a torkuk. A hitvány kesztyűk már rongyokban lógtak rajtuk, és elfehéredett ujjaik végét már nem érezték.

Délutánig még erőltetett menetben vonszolódtak, és az emberek sorban kezdtek kidőlni. Ekkor megérkeztek egy kastélyhoz. A kandallóba már lassanként befagyott a hasábfá, de a vége még füstölt, jelezve, hogy a lakók nemrég menekültek el. Minden bútor, tárgy a helyén állt. Olyan benyomást keltett, akár egy kis múzeum. A falon a nagy elődök olajjal festett arcképei és címerek, a könyvtárban szépen beköttött könyvek sorakoztak.

Lázár Imre csodálata csak néhány másodpercig tartott. Ez elég volt ahhoz, hogy visszavigye egy boldog múltba, amikor a tanítóképző évei alatt, tanulmányi látogatások során, hasonló kúriákat láttak. Tanáraik mindig azt sulykolták beléjük,

hogy tanítványaikból olyan nemzedékeket neveljenek, akik létrehozni és tisztelni tudják mindazt az értéket, amit a teremtő erejük elő tud állítani, az emberibb élet gazdagabbá tételéért.

Mire mindezt végiggondolta, körülötte már recsegték-ropogtak a finom faragásokkal díszített empire és biedermeier bútorok, ahogy a katonák a földön szétverték, majd a mozaikparkettás terem közepén összerakták és meggyújtották. Egy hasonló csoport gyújtósként a könyveket tépte szét, és a máglyára szórta. Ismét mások a konyhát és a kamrát dúlták föl. Előkerültek a lekváros és befőttés üvegek, amelyek nyakát a bajonettel törték le, és annyi éhezés, szenvedés után tartalmukat mohón magukba tömték. A kántortanító éppen ordítani akart, hogy hagyják abba, amikor az orvostisztjük akkorát taszított rajta, hogy torkán akadt a szó.

– Megőrült? Ha most itt elkezd nekik prédikálni, kilökik a téli éjszakába, vagy agyonütik. Nézzen a kezére! Nem vette észre, hogy megfagyott? Menjen a tűzhöz, tartsa közelebb a meleghez, és óvatosan kezdje el dörzsölni, hogy meginduljon benne a vérkeringés, különben reggelre úgy törheti le egyenként az ujjait, mint rózsaszárról a tövist.

Lázár Imre a kezére nézett, és megijedt. Arra gondolt, hogyan fogja mozgatni az ujjait, ha otthon ismét az orgona billentyűit kell nyomogatnia. Észre sem vette, miként kap föl egy kis teázó asztalt és tördeli a márványoszlopon, majd veti a tűzre, hogy a láng tovább lobogjon. Akik hamarabb cselekedtek, még szalonnát is találtak, és azonmód, kenyér nélkül tömték magukba, de neki már nem jutott.

A katonák bakot álltak, és kezdték leszedni a festményekeket. Előkerült a bicska, és kivágták a keretből a képet, majd szétmállott kapcáik helyett az olajfestéktől vízhatlanná vált vásznakat csavarták lábfejük köré. A kántortanító ekkor már magától kapaszkodott föl bajtársa vállára, leemelt egy portrét, és kettéhasította.

– Látom, tanulékony – szólt rá gúnyosan a tiszt. – Legalább egy darabig még nem fagy le a lába.

Hajnalban Imre egy csoporthoz verődött, akik a kastélyt szegélyező kertbe mentek szétnézni. A gondozott fason túl elkerített vadspark húzódott, őzekkel és szarvasokkal. Nincs olyan csata, ahol olyan gyorsan előkerülnének a fegyverek, mint ahogy most a vállukról leakasztották, és elkezdtek lőni az állatokat.

„Istenem, mit tegyek?” – kérdezte önmagát a tanító. – „Otthon még a csirke nyakát sem vágom el, mivel az is a Teremtő alkotása. Teremtő!” – villant eszébe az Ótestamentum idevágó részlete. – „Hiszen Isten, amikor megalkotta az embereket, rájuk bízta az élőlényeket, hogy használják őket” – vértette föl magát a gátlásai ellen.

Fogta a puskáját, és nekilátott vadászni a mészárlástól, durrogástól megvadult állatokra.

– Ha így aprítod majd az ellenséget is, húsvétra hazaérünk – mondta neki az egyik bajtársa, mire a másik: – Remélem, majd cipelni is ilyen jól tudod, hogy ideig-óráig legyen hús a csajkánkban!

Ahogy végeztek a mészárosmunkával, tovább vonult a csapat. Nem sokáig tartott a menetelés. Amerre mentek, messziről hallatszott a támadó fél ágyúinak dü-

börgése. Egy halmokkal teli tisztásról már látni lehetett a toroktüzet, és a lövedék egyre közelebb csapódott be hozzájuk. Ekkor rövid parancsot kaptak:

– Beásni!

Azonnal el kellett kezdeni a lövészárorendszer kialakítását. Eleinte elég lagymatagon haladt a nehéz munka, a fájós kezekkel, lábakkal, derekakkal, leromlott egészséggel. Ekkor az ellentábor közelebb vonult. Amikor az akna megölt a seregből két katonát, mindenki elfelejtette, hogy milyen testi-lelki gondokkal küzd, és rohammunkával, kifulladásig dolgozott.

Még készen sem voltak, amikor az ellenség felől kezdett fújni a szél, és addig ismeretlen szörnyeteget sodort feléjük. Mérges gázt eresztettek rájuk. Akik elől voltak és belelegezték, szörnyű kínhalállal fulladtak meg. Ekkor még szerencséje volt a kántortanítónak, hiszen időben fölvehette a gázmaszkot. A hullákat hátra vitték elföldelni. Az egyik tiszt odakiáltotta a túlélőknek:

– Fiúk, a halált is szokni kell!

Közben beesteledett. A katonák álomba zuhantak a kimerültségtől. Másnap hajnalban, a nap még alant, a felhők között bujkált, amikor hatalmas lármára ébredtek. Rengett a föld alattuk, és az ég vörösben lángolt, mint amikor tüzes szekéren Illés prófétát emelték a mennybe. Hamar fölfogták, hogy ők e láng- és vérözönben nem a megdicsőültek közé tartoznak. A tiszt elordította magát:

– Szuronyt fel, rohamra!

Lázár Imre az egyik bajtársával együtt ugrott ki a lövészárokból, és a bukkák között rohantak az ellenséges katonák felé, akik sűrűn egymás mellett, mint a láncszem sorjáltak az állások felé. A következő pillanatban gránát csapott középük. Űtések sorozatát érezték egész testükön, és elsötétült előttük a világ, ahogy a föld rájuk zúdult. Amikor kikaparták magukat, hárman feküdtek közel egymáshoz. A tanító a bajtársával, és egy ellenséges katona. Ahogy fuldokolva végre levegőt kaptak, darabig riadtan nézték egymást, azután Imre fájdalmas jajgatásukat hallotta. Bajtársának alsó testéből a szilánkok úgy meredeztek elő, mint a varrodában a párnából a tűk, és minden tagja vérzett. Az idegennek a bal keze roncsolódott össze. Lázár nem érzett fájdalmat, csak az elfagyott ujjai sajogtak, és alig mozogtak. Ott volt mellette a puskáról levált szurony, amelyet ösztönösen megmarkolt.

– Öld meg ezt a sakált! – sziszegte a bajtársa.

A kántortanító megrémült. Egész életében a tízparancsolatot tanította. Kívülről tudta, hogy az első tézisek Isten szeretetét és parancsainak betartását írták elő, majd az ötödik, azt, hogy: „Ne ölj!” Ezért határozottan azt válaszolta:

– Nem tehetem!

– Én mindjárt elvérzek – hörögte –, de nálad fegyver van, ez a mihaszna még kotorászik utána, és ha megtalálja, lelő, vagy fölkoncol.

– Isten megver érte. Nézz már rá, sebesült ő is, és még szinte gyerek.

– A Teremtőd föloldoz... mert a hazadért és a családotdért küldtek ide... hogy legyen jövendőnk... – ajka elnémult, már nem maradt több ereje.

Lázár remegő kézzel úgy markolta meg a szuronyt, mintha a saját halálára készülne, és kúszni kezdett az idegen felé. Ő nyöszörgött, és zubbonyából előhúzott egy rongyolt papírképet, majd a fenyegetően közelítő felé tartva, mutogatva, így rímázkodott:

– Mama, mama...

A kántortanító visszafordult, hogy megerősítést kapjon társától, de ő nem felelt. Döntenie kellett. Két markába szorította a szuronyt, hogy biztosan tartsa. Oda-kúszott az idegenhez, és tövig döfte a mellébe. Látta, amint értetlen riadtsággal néz rá, könnye csurran, majd hörögve lecsukja szemét. Eszébe jutott a XC. zsoltár második versszaka, és félhangosan énekelni kezdte:

„Az embereket te meghagyod halni,
És ezt mondd az emberi nemzetnek:
Légyetek porrá, kik porból lettetek...”

Nem emlékezett többre. A futóárokban tért magához.

– Jó, hogy pihentél, mindjárt mi indítjuk a következő támadást – szólt neki a mellette álló bajtársa.

Ahogy ezt kimondta, jött a parancs, és a katonák újra szuronyt fel, kiugráltak, majd futottak az ellenség felé. Gyilkos tűzzáporba értek. Imre fölállt árka szélére, és kiabálni kezdett:

– Ide lőjetekek!!

Azután folytatta a megszakadt zsoltár éneklését:

„Mert ezer esztendő előtted annyi,
Mint a tegnapi ő elmúlása
És egy éjnek rövid vigyázása...”

Ekkor akna robbant mellette, és utána csak egy jókora kráter sejtette, hogy előbb ott egy ember énekelt.

A sorozatos harci események teljesen kimerítették mind a két katonai tábornok. A tűzvihar szünetelni kezdett. Tavaszodott. A fák barkát nyitottak, és hullajtották a virágport. Olyan volt a világ, mintha sárgába öltözött volna. Húsvét közeledett, a Megváltó véráldozata, és a frontok emberei elcsöndesedve vártak valami fordulatra, amely kimentí őket élő koporsóikból.

Egy este különös jelenségre figyeltek föl. Az égen gomolygó felhők emberi alakot öltöttek, majd kirajzolódni vélték a tanító arcvonásait.

– Nézzétek! – kiabálták –, visszajött énekelni!

Másokat babonás félelem fogott el a látványtól.

– Nem jó, ha a holtak visszatérnek, küldjük el őket nyugodni.

Olyan is akadt, aki lövöldözni kezdett, úgy kellett kicsavarni a puskát a kezéből, hogy ne keltse föl az ellenség figyelmét, de ők is látták az elmosódó képet.

– Valami természeti tünemény – mondta egy tiszt. – Nem kell aggódni, majd eltűnik.

Nem múlt el. Ekkor hatalmas motorokat hoztak, áramot fejlesztettek, majd valami masinával az ég felhőire Jézus és a Szűzanya arcását vetítették.

– Erre van pénz, de mi itt pusztulunk el az éhezéstől, sebesültjeinket nem tudjuk ellátni, ruháink tönkrementek, muníciónk elfogyott! – kiabálta egy ellenzéki hang, alig tudták elnémítani.

Így jött el a húsvét. A katonák mindkét táborban kiálltak a gödrök elé. Saját nyelvükön énekeltek, fehér kendőt lobogtattak a másik táborra felé. Néhányan lapot írtak haza, mások az árkok zavaros vizében próbálták szennyes ruháikat tisztogatni. Ilyenkor elhallgatott a békák kuruttyolása, és valamelyik parasztyerek megszólalt:

– Hej, otthon, a tanyánk gödrének vizében, de másként brekeg még a béka is – és elnézett a távolba, ahol nagyon messze megsütötték a rekvirálásból megmaradt lisztből a dúc kalácsot.

Az ünnep elmúltával mind a két táborban mozgolódás támadt. Elvitték a vetített, hordták a hiányzó hadi földszerelést, készülődtek az újabb vérontásra. A hajnali ködben, a táborok között két különös alak bontakozott ki. Mindkét seregből valók voltak. Az egyik átkarolta és támogatta sebesült társát, és elindultak a harcmezőről kifelé. Lábuk a pázsitot nem érte, lebegve, lassan távoztak. Mivel mindkét csapatnak a másik ellenfélnek számított, szinte egyszerre harsantak a tüzet vezénylő kiáltások. Golyók özöne fűrődött a levegőbe, és átszaladtak rajtuk, de ők nem álltak meg. Visszafordultak, és akkor ismerték föl, hogy egyik részről ez a fiú az orvosgyakornokuk, a másik részről meg a kántortanítójuk.

A két táborban babonás hisztéria tört ki, amelynek az volt az okozója, hogy a holtak szelleme visszajár kísértetni, és összezavarja a katonák harci fegyelmét. Újabb sortüzeket zúdítottak rájuk, de ahogy kifelé haladtak a tűzvonalból, egyre áttűnőbbekké váltak, és fölemelkedtek. A felhők közül arcuk még visszaneézett erre a siralmas világra, majd ahogy a köd föloszlott, és a nap sugarai fölszívták őket, örökre eltűntek.

Hódmezővásárhely, 2014. január 21.